

ქანდაკეობის ისტორია

ნაჯიბ მაჭუხუშის შემოქმედების გობადი
ასპექტები

ახალი არაბული ლიტერატურის ერთ-ერთი უდიდესი წარმომადგენლის ეგვიპტელი ნაჯიბ მაჭუხუშის სახელი ფართოდ არის ცნობილი მისი სამშობლოს გარეთ. მწერლის რომანებსა თუ მოთხრობებში მულამ იგრძნობა თანამედროვე მსოფლიო საზოგადოების მაჯისცემა.

1934 წ. მაჭუხუშის ნოველების პირველი კრებული გამოვიდა. ნოველისტიკა მისი ცხოვრების განუყოფელი თანამგზავრი გახდა. ამ წინაშე მან დიდ წარმატებას მიაღწია.

ნოველების პირველი კრებულის გამოქვეყნების შემდეგ მაჭუხუში რომანების წერას იწყებს. ნამდვილი ნაჯიბ მაჭუხუში კი მეორე მსოფლიო ომის შემდგომი პერიოდიდან იწყება, როცა მწერალი თანამედროვე ეგვიპტის სოციალურ-პოლიტიკური ცხოვრებით აქტიურად დაინტერესდა. მაჭუხუშის შემოქმედებაში ასე დაიწყო ფაქტობრივად ახალი ეტაპი. მწერალი ქმნის სრულიად ახალი სოციალურ-საყოფაცხოვრებო ტიპის რომანებს.

ნამდვილი ტრიუმფი და დიდება ნაჯიბ მაჭუხუშმა მოიპოვა მეოცე საუკუნის 50-იანი წლების დასაწყისში, როცა გამოქვეყნდა მისი ტრილოგია “ბაინ ალ-კასრანი”. მაჭუხუშის ტრილოგია ამ პერიოდის ეგვიპტური პროზის ყველაზე მნიშვნელოვანი ნაწარმოებია. ტრილოგიისთვის მწერალს მიენიჭა ეგვიპტის არაბთა რესპუბლიკის სახელმწიფო პრემია.

ტრილოგიის დასრულების შემდეგ მწერალმა მძიმე სულიერი კრიზისი გადაიტანა. ხუთი წლის განმავლობაში თითქმის არც ერთი ნაწარმოები არ შეუქმნია, აპირებდა საერთოდ მწერლობისთვის თავის დაწებებას. იგი ლიტერატურაში მხოლოდ 1959 წლის ბოლოს დაბრუნდა, როდესაც მაჭუხუში გაზეთ “ალ-აჰრამში” იწყებს ახალი რომანის “ჩვენი უბნის ბავშვების” ბეჭდვას, მაგრამ, გარკვეული მიზეზების გამო, რომანი აიკრძალა, წიგნი სრული სახით გამოიცა ლიბანში 1969 წელს. ნაწარმოებმა ავტორს უდიდესი სახელი მოუპოვა არა მარტო ეგვიპტესა და არაბულ სამყაროში, არამედ მსოფლიოში.

60-იანი წლების დასაწყისიდან მაჭუხუში აქვეყნებს მცირე მოცულობის რომანებს, რომელთათვის დამახასიათებელია მოკლე სიუჟეტები, საინტერესო მსჯელობები და სხარტი დიალოგები. რომანების პარალელურად აქტიურად მუშაობს ნოველისტიკაში. ნოველების ნაწილი თარგმნილია ქართულ ენაზე.

1988 წელს მაჭუხუშს მიანიჭეს ნობელის პრემია ლიტერატურის დარგში. ეგვიპტის საზოგადოება ერთსულოვანი არ იყო მაჭუხუშის შემოქმედებისადმი. რადიკალურად განწყობილი წრეები უკმაყოფილონი იყვნენ მწერლის რომანებითა და ნოველებით, თითქოს მისი ნაწარმოებები ხელს უწყობდა რადიკალურ ნაციონალურ გრძნობათა გამძაფრებას. ნაწილი, ასევე, უკმაყოფილო იყო იმ ფაქტით, რომ მწერალმა მხარი დაუჭირა პრეზიდენტ ანვარ სადათს ისრაელთან სამშვიდობო მორიგების გამო. 1994 წ. თავის სახლთან ახლოს მაჭუხუშს თავს დაესხნენ, დაჭრეს, მაგრამ ის სიკვდილს გადაურჩა. ამავე წელს მალღიერმა

საზოგადოებამ კაიროს ერთ-ერთ ცენტრალურ ქუჩაზე სიცოცხლეშივე ბრინჯაოს ძეგლი დაუდგა. 2006 წელს ნაჯიბ მაჰფუზი 95 წლის ასაკში გარდაიცვალა.

XX ს.-ის 20-იანი წლებიდან წარმატებით ვითარდება ეგვიპტური რეალისტური ნოველა, ხოლო 30-იანი წლებიდან რეალისტური რომანი და დიდი მოცულობის მოთხრობები, მათ შორის ისტორიული რომანი. თუ რიგი ეგვიპტელი მწერლების რეალისტურ რომანებში ასახულია სოფლად ან ეგვიპტის პროვინციებში მიმდინარე სოციალური მოვლენები და ცდილობენ შექმნან ეგვიპტელი გლეხის (ფელაჰის) განზოგადოებული სახე (ჭაიქალი, ტაჰა ჰუსეინი და სხვ.), 40-იან წლებში ნაჯიბ მაჰფუზთან სოციალური პრობლემები უკვე გადატანილია ქალაქებში, კერძოდ კაიროში. მაჰფუზი ხუთი წლის განმავლობაში (1945-1949) ქმნის ე. წ. “კაიროს ციკლის” ხუთ რომანს: “ახალი კაირო”, “ხან ალ-ხალილი”, “მიდაკის შესახვევი”, “დასაწყისი და დასასრული”, “მირაჟი”. ამ რომანების მთავარი პერსონაჟები არიან ახალგაზრდა ადამიანები, ან წვრილი ბურჟუაზიის წარმომადგენლები, რომლებიც ცდილობენ გაარღვიონ ის წრე, სადაც დაიბადნენ და გაიზარდნენ, თავი დაიმკვიდრონ მაღალი საზოგადოებაში, თუმცა, უმეტესწილად, წარუმატებლად. ავტორი, ამასთანავე, გვიჩვენებს ძველი რელიგიური წარმოდგენებისა და ზნეობრივი ნორმების რღვევას, საზოგადოებაში ახალი სოციალური თეორიების გაჩენას, დიდ ყურადღებას უთმობს უბრალო ხალხის ყოფით პირობებს, პარალელურად ააშკარავებს და აკრიტიკებს საზოგადოების მაღალი წრის წარმომადგენლების ცხოვრების სტილს.

როგორც ცნობილია, XIX ს.-ის II ნახევარში, საგანმანათლებლო მოძრაობის აღმავლობის პერიოდში, ინგლისელი კოლონიზატორების ბატონობის დროს, ეგვიპტეში ფეხი აიდგა და თანდათან მომძლავრდა მოძრაობა “ეგვიპტე ეგვიპტისთვის”, რომლის წარმომადგენლები ხაზს უსვამდნენ, რომ ეგვიპტე და მისი კულტურა არ იყო მხოლოდ ისლამური პერიოდის ნაყოფი. ისინი თავიანთ ძირებს ხედავდნენ უძველეს, მაღალგანვითარებულ დროში, რომელმაც უდიდესი როლი ითამაშა მსოფლიო ცივილიზაციის ჩამოყალიბებაში. ეს იყო უძველესი ეგვიპტის ფარაონთა ეპოქა. ამ პერიოდში, სხვათა შორის, ასეთი მოძრაობა სხვა არაბულ ქვეყნებშიც გვაქვს. მაგალითად ერაყში — “ბაბილონიზმი”. ამ პერიოდის ისტორიული რომანების უკვე აღარ აქვთ საგანმანათლებლო მიზნები. ავტორები უფრო თავისუფლად უდგებიან და შესაბამისად უფრო ღრმად მათი აზროვნება, ისტორიული თვალთახედვა. ისინი უკვე ცდილობენ წარსულის დახატვით პარალელები მოძებნონ თანამედროვეობასთან, გვიჩვენონ კანონზომიერებები ისტორიული განვითარებისა. მეოცე საუკუნის 30-იანი წლების მეორე ნახევრიდან მაჰფუზი იწყებს ფიქრს ისტორიული რომანების ციკლის შექმნაზე ფარაონების ეპოქიდან. აღსანიშნავია, რომ მაჰფუზის ისტორიულ რომანებში იკითხება თანამედროვე სოციალური მოვლენების ანარეკლი, რაც თავის მხრივ, ხელს უწყობს თანამედროვე სოციალური რომანის ჩამოყალიბებას.

ნაჯიბ მაჰფუზი რომანებში “ბედის ტრიალი” (1939), “როდობისი” (1943) და “თებეს ბრძოლა” (1944) განსაკუთრებით ხაზგასმულია სახელმწიფოს და მისი მეთაურის, ასევე, ხალხთან ურთიერთდამოკიდებულების საკითხი. ის სვამს კითხვას: ვინ ვისთვის - ხალხი მმართველისთვის თუ მმართველი ხალხისთვის? მწერლის თვალსაზრისი ნათელია — ხალხი და მმართველი განუყოფელია, მსგავსად სულისა და სხეულისა. თუ ხალხი ფარაონისთვის აშენებს პირამიდებს, ფარაონი კი ხალხს მადლობას უხდის და სამაგიეროს მიაგებს მათი კეთილდღეობაზე

ზრუნვით, ეს საუკეთესო შედეგის მომტანი ("ზედის ტრიალი"), მაგრამ თუ ფარაონი დაივიწყებს ხალხს და მის როლს, არაფრად ჩააგდება ხალხის ინტერესებს, მაშინ ხალხს უფლება აქვს განსაჯოს ფარაონი ("როდობისი"). ფარაონის მთავარი საყრდენი ხალხია, განსაკუთრებით უცხო დამპყრობთა წინააღმდეგ ბრძოლაში და ეგვიპტის განთავისუფლებაში ("თებეს ბრძოლა") (ვ. კირბიჩენკო, 2005, გვ. 29). აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ მწერალი თავის ისტორიულ რომანებში წარმატებით იყენებს არაბული შუასაუკუნეების თხრობით ტრადიციებს, არაბული ხალხური რომანისთვის დამახასიათებელ თავისებურებებს. ამასთანავე, მაჰფუზი გულდასმით ამუშავებს არაბულ გადმოცემებს, ფარაონთა შესახებ არსებულ ისტორიულ ამბებს და ა.შ. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, რომ იგი ფაქტობრივად ახლებურად აფასებს ხალხის როლს ეგვიპტის ისტორიის განვითარებაში.

მაჰფუზის შემოქმედებაში საოცრად ნაყოფიერი პერიოდია 50-იანი და 60-იანი წლები. ამ დროს ქმნის ის ისეთ შესანიშნავ რომანებს, რომლებმაც მას საქვეყნო აღიარება მოუტანეს არა მარტო ეგვიპტესა და არაბულ სამყაროში, არამედ მსოფლიოში. ის წერს განმაშურებულ ტრილოგიას "ბაინ ალ-კასრაინ", "კასრ აშ-შაჰკ" და "ას-სუჟარია". ტრილოგიაზე მუშაობა მწერალმა 1956 წელს დაასრულა. ჟანრობრივი თვალსაზრისით ის ენათესავება ისეთ ოჯახურ ეპოპეას, როგორიც არის ევროპულ ლიტერატურაში ჯ. გოლსუორსის "ფორსაიტების საგა" და თომას მანის "ბუდენბროკები". შეიძლება ითქვას, დასახლებულმა რომანებმა უბიძგა მაჰფუზს შეექმნა ეს ტრილოგია. მეტ სიანლოვეს ის თომას მანის "ბუდენბროკებთან" იჩენს. ფრანგი აღმოსავლეთმცოდნე გასტონ ვისტი წერდა, რომ ამ რომანის შემდეგ "ეგვიპტური რომანი" "ევროპული რომანის" გვერდით დადგა.

მაჰფუზი 1959 წელს გაზეთ "ალ-აჰრამში" იწყებს რომან "ჩენი უბნის შვილების" ბეჭდვას. ეს რომანი მის შემოქმედებაში ერთ-ერთ საუკეთესო ნაწარმოებადაა აღიარებული (იგი ქართულ ენაზე ითარგმნა). ამ რომანით მწერალი გვევლინება საფრანგეთში საფუძველჩაყრილი "ახალი რომანის" შემომტანად არაბულ სამყაროში. მაჰფუზის მწერლური ოსტატობა გამოჩნდა იმაში, რომ მან როდი მოახდინა ფრანგული "ახალი რომანის" კოპირება, არამედ ისლამის რელიგიის, ეგვიპტური ყოფის, ტრადიციების, კლასიკური არაბული ლიტერატურის მიღწევათა გათვალისწინებით, ფაქტობრივად, შექმნა არაბული "ახალი რომანი". მასში გამოკვეთილად გამოვლინდა მწერლის რელიგიურ-ფილოსოფიური შეხედულებები, აქამდე არსებული ყველა დიდი რელიგიისადმი (ვგულისხმობთ იუდაიზმს, ქრისტიანობას და ისლამს) თავისებური მიდგომა და თავისუფალი ინტერპრეტაცია. განსაკუთრებით სასულიერო წრეებისგან განსხვავებულია რელიგიების საზოგადოების გარდამქნელის როლის მისეული გაგება, განსაკუთრებით ისლამისა. ისლამის, ასევე სხვა რელიგიების, თავისუფალმა ინტერპრეტაციამ გამოიწვია ის, რომ მისი ბეჭდვის გაგრძელება და შემდეგ ცალკე წიგნად გამოცემა ეგვიპტეში დიდხანს აკრძალული იყო. ნაწარმოები სრული სახით პირველად გამოქვეყნდა არა ეგვიპტეში, არამედ ლიბანში.

60-70-იანი წლები საოცრად ნაყოფიერი პერიოდია მაჰფუზისთვის. ის აქვეყნებს მცირე მოცულობის რომანებს და ნოველებისა და მოთხრობების რამდენიმე კრებულს. ეს რომანებია: "ქურდი და ძაღლები" (1961), "მწყერი და შემოდგომა" (1962), "გზა" (1964), "მათხოვარი" (1965), "სალაყბო ნილოსზე"

(1966), “მირამარი” (1967), “სარკეები”(1972), “პატივცემული ბატონი” (1975), “ათასი ღამის ღამეები”(1982). ამ რომანებისთვის დამახასიათებელია მოკლე სიუჟეტები, საინტერესო მსჯელობები, ამბის დახვეწილი თხრობა, სხარტი დიალოგები. დასახლებული რომანებიდან ქართულად თარგმნილია რომანი “მირამარი”, ამიტომ რამდენიმე სიტყვით მასზე შევჩერდებით. “მირამარში” მოქმედება იწლება ქ. ალექსანდრიის გარეუბანში მდებარე პანსიონატ მირამარში. მწერალი აქ ერთმანეთს ახვედრებს დასასვენებლად ჩამოსულ ეგვიპტის საზოგადოების სხვადასხვა ფენის, სხვადასხვა ასაკის, სხვადასხვა პროფესიისა და განათლების, სხვადასხვა პარტიისა თუ დაჯგუფების, განსხვავებული მიზნებისა და მიდრეკილების ადამიანებს, რომელთა ურთიერთობაში იკვეთება საზოგადოების წევრთა შორის არსებული გადაულახავი დაპირისპირება, ერთმანეთსადმი შეუთრგებლობა და ზიზღიც კი, საქვეყნო ინტერესებისადმი ზერელე დამოკიდებულება და ა. შ. ერთადერთი ადამიანი, რომლის წინაშე ყველა ქედს იხრის და პატივისცემით შესცქერის არის ახალგაზრდა, ლამაზი და დახვეწილი, პროვინციიდან ჩამოსული გოგონა, სახელად ზაპრა. სწორედ ის სამშობლოს - ეგვიპტეს განასახიერებს. აღნიშნული მცირე რომანები წარმოადგენს განსაკუთრებულ ეტაპს მწერლის შემოქმედებაში და შეიძლება მას “ფილოსოფიური” ეტაპიც კი ეწოდოს (ლ. ქველიძე, 2015, გვ. 489).

ამჟამად, რომ მაჰფუზის შემოქმედებაში ნოველებს განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს. ამაზე კი ნოველების 12 კრებული მეტყველებს. თუ მისი ადრეული წლების ნოველების თემა (ვგულისხმობთ 1934 წელს გამოსულ პირველ კრებულს და 50-იანი წლების შუახანამდე გამოქვეყნებულ ნოველებს) კაიროს ღარიბთა უბნების ცხოვრების რეალისტური აღწერაა - სოციალური უთანასწორობა, სიღარიბე, უმუშევრობა და საზოგადოების სხვა მანკიერი მხარეების გამოაშკარავება და კრიტიკა, 60-ინი წლებიდან მაჰფუზის, სხვა ნოველისტების მსგავსად, საზოგადოების წინაშე წამოჭრილი პრობლემებისადმი მიდგომა საგრძობლად იცვლება.

მეოცე საუკუნის 60-იანი წლებიდან წამოჭრილმა უდიდესმა სიძნელებმა და სხვა რიგმა გადაუჭრელმა ფაქტორებმა, მოგვიანებით კი 1967 წლის ისრაელთან ომში მარცხმა, დაამსხვრია ეგვიპტის ინტელიგენციის იმედები სწრაფი და უმტკივნეულო ცვლილებების შესახებ, რაც მათ გაუჩინა 1952 წლის რევოლუციამ. თანდათან სოციალური თემატიკის პირდაპირი რეალისტური ასახვა ადგილს უთმობს ფსიქოლოგიური პლანის ან ცხოვრების რეალობიდან შორს მყოფი, აბსტრაქტული თემების მიმართ ინტერესს, დიდი ადგილი ეთმობა გმირთა ფიზიკური და სულიერი განცდების გადმოცემას, წინ არის წამოწეული სიმბოლიკით გადატვირთული სტილი. მწერლის 60-70-იან და შემდეგ დაწერილი ნოველების დიდ ნაწილში გაბატონებულ ადგილს იკავებს ნაღვლიანი განწყობა, აგრეთვე მისტიკა, ადამიანის ფატალური ბედისწერა, შურისძიება. მაგრამ ისიც ფაქტია, რომ ეს წლები ითვლება მაჰფუზის ნოველისტიკური შემოქმედების აყვავების პერიოდად. აქ გვაქვს თემათა სიმრავლე, განწყობათა გამოხატვის და ჩვენების თავისებურება (“ფასი”, “ტყვის მუნდირი”, “ზავშეური სამოთხე”, “მამაკაცის ფოტოსურათი”, “ძველი წყვილიაი”, “ყისმათი და ნასიბი” და სხვ).

ნაჯიბ მაჰფუზის სამწერლო მოღვაწეობის შესახებ შეიძლება ითქვას, რომ, როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მისმა საზოგადოებრივმა და შემოქმედებითმა საქმიანობამ უდიდესი აღიარება ჰპოვა როგორც არაბულ სამყაროში, ისე

მსოფლიოში. მას, არაბთა შორის პირველს და ერთადერთს, მიენიჭა ნობელის პრემია ლიტერატურის დარგში. მწერლის შემოქმედების მოკლე დახასიათებისთვის შეიძლება ითქვას, რომ მან შეძლო თავის ნაწარმოებებში დაეყენებინა ბევრი იდეოლოგიური პრობლემა, რომელიც აღელვებდა მის თანამედროვე ეგვიპტურ საზოგადოებას. მწერალმა, ამასთანავე, ფილოსოფიური ამოცანების შესაბამისად, ტრადიციული თხრობითი ფორმები გადაამუშავა შემოქმედებითად და მხატვრული ტრანსფორმაციის გზით შექმნა ნოვატორული, თანამედროვე ნაწარმოებები. ყოველივე ამან განაპირობა რომანული ფორმების სიხლელ და მრავალფეროვნება მის შემოქმედებაში.

ქართული საზოგადოება იცნობს ნაჯიბ მაჰფუზის შემოქმედებას ქართველი აღმოსავლეთმცოდნეების, უპირველესად, არაბისტების მიერ შესრულებული თარგმანების მეშვეობით. მწერლის ოცამდე ნოველის თარგმანები ეკუთვნის ი. გრძელიძეს, რ. კვიციანიძეს, დ. გარდავაძეს, ნ. დოლიძეს და სხვებს, ხოლო მისი სამი რომანი (“როდობისი“, “მირამარი“ და “ჩვენი უბნის შვილები“) ქართულ ენაზე თარგმნა მაია ანდრონიკაშვილმა.

როგორც ვხედავთ, ნაჯიბ მაჰფუზის თანამედროვე საზოგადოების კითხვათა სიმრავლემ და სერიოზულობამ განაპირობა მათი მხატვრული ასახვის მრავალფეროვნება, აქედან გამომდინარე, მწერლის რომანების სტილი და ფორმა გამუდმებით იცვლებოდა. უცვლელი რჩებოდა ცხოვრებისეული პრობლემები. მწერალმა გამოიყენა ტრადიციული თხრობითი ფორმები, გადაამუშავა შემოქმედებითად და შექმნა ნოვატორული და თანამედროვე ნაწარმოებები.

დამოწმებული ლიტერატურა

ნ. მაჰფუზი, 2015 - ნ. მაჰფუზი, ჩვენი უბნის შვილები, არაბულიდან თარგმნა მ. ანდრონიკაშვილმა, თბ., 2015.

ნ. მაჰფუზი, 2005 - ნ. მაჰფუზი, მირამარი, როდობისი, არაბულიდან თარგმნა მ. ანდრონიკაშვილმა, თბ., 2005.

ლ. ქველიძე, 2015 - ლ. ქველიძე, ნაჯიბ მაჰფუზის მცირე რომანები, აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის II საერთაშორისო სამეცნიერო კონფერენცია ჰუმანიტარულ მეცნიერებებში, შრომები, ქუთაისი, 2015.

მ. ქუთელია, 2003 - მ. ქუთელია, საგანმანათლებლო მოძრაობა ეგვიპტესა და სირია-ლიბანში, აღმოსავლეთმცოდნეთა მესამე საერთაშორისო კონფერენციის შრომები, ქუთაისი, 2003.

მ. ბერდი, 1993 - Beard M., (ed.) Naguib Mahfouz : From Regional Fame to Global Recognition, Syracuse University Press, 1993

ვ. კირპიჩენკო, 2005 - В. Кирпиченко, Новая и современная литература эгипта, Москва, 2005.

2002 , القاهرة , العالم , نجيب محفوظ فى عيون العالم , محمد عنانى , سمير سرحان ,

2006 , القاهرة , قصص مصرية قصيرة ,

1981 , القاهرة , 1952 الى 1913 من انجاهاتها الرئيسية و الرواية المصرية و

2007 , القاهرة , خليفة عبد الله , نجيب محفوظ: من الرواية التاريخية الى الرواية الفلسفية ,

GENERAL ASPECTS OF NAGUIB MAHFOUZ'S WORKS

Naguib Mahfouz published 34 novels, over 350 short stories, dozens of movie scripts and five plays over a 70-year career. Possibly his most famous work, *The Cairo Trilogy*, depicts the lives of three generations of different families in Cairo from World War I until after the 1952 military coup that overthrew King Farouk. Most of Mahfouz's early works were set in Cairo. *Abath Al-Aqdar* (*Mockery of the Fates*) (1939), *Radopis* (1943), and *Kifah Tibah* (*The Struggle of Thebes*) (1944), were historical novels, written as part of a larger unfulfilled project of 30 novels. Mahfouz's prose is characterized by the blunt expression of his ideas. His written works covered a broad range of topics. In his works, he described the development of his country in the 20th century and combined intellectual and cultural influences from East and West. His own exposure to the literature of non-Egyptian culture began in his youth with the enthusiastic consumption of Western detective stories, Russian classics, and such modernist writers as Marcel Proust, Franz Kafka and James Joyce. Mahfouz's stories are almost always set in the heavily populated urban quarters of Cairo, where his characters, mostly ordinary people, try to cope with the modernization of society and the temptations of Western values.

Mahfouz's central work in the 1950s was *The Cairo Trilogy*, which he completed before the July Revolution. The novels were titled with the street names *Palace Walk*, *Palace of Desire*, and *Sugar Street*. Mahfouz set the story in the parts of Cairo where he grew up.

In the 1960s, Mahfouz further developed the theme that humanity is moving further away from God in his existentialist novels. Naguib Mahfouz completed his allegorical novel, *'the Children of the Alley'*, in 1959. The book marked an abrupt stylistic and thematic departure from the earlier novels; Al Azhar, the ancient Islamic mosque and university in Egypt, judged it to be heretical and promptly banned it. Thereafter, Mr. Mahfouz returned to his subject of contemporary Egyptian life and its relation to eternal existential questions, going on to publish some 30-odd additional books without incident. *"Children of the Alley"* was all but forgotten by the world until 1988, when he received the Nobel Prize in Literature.